

דברי פתיחה

הספר "תרבות הריניסאנס" של בורקהארט הוא מספרייהיסטוריה המועטים שאינם מתיישנים. אפילו יתגלו עובדות חדשות מאותה תקופה, שדורש בה ספר זה, ואפילו יוארו כמה עובדות באור חדש, ואפילו תתגלה טעותה של דעה זו או חברתה של המחבר, – הרי תנועה זו בכללותה שתיאר החוקר עשויה לעמוד ולהתקיים דורות מרובים, משום שנתפרשה כאן פרשה היסטורית בידי אדם שחזה גופי קוויה ועמד על כבשונה. שוב אין להם לדורשי-רשומות שבאו אחריו אלא להראות על החסרים שלקה בהם ספר זה ועד כמה חד-צדדי היה; ברם אסור להם להסיח את הדעת מכן. שכרוכות יחדו חד-צדדיותו וגאונותו ואין להפריד ביניהן. ואמנם העלתה החקירה ההיסטורית במשך תשעים שנה כמעט, שעברו מן היום בו ראה הספר הזה לראשונה אור עולם (1860), כמה תוצאות הנוטות נטייה מועטת או מרובה מדעותיו של איש שווייץ זה הדגול. ואלו הן בעיקר: א) אין להפליג בתחימת תחומין לתקופות, כפי שנתכוונה לכך האינטר-איציה הנועזת של בורקהארט. מכמה בחינות דבקה הריניסאנס דביקות חזקה יותר בימי-הביניים ממה שעולה מתוך דפי הספר הזה. אמנם ראה בורקהארט יפה בימי-הביניים כמה תכונות הדומות לתכונותיה של תקופת הריניסאנס. אבל הסביר אותן בחינת רמזי התקנה ובשורת העתיד בלבד. כנגד זה עומדים החוקרים וטוענים היום – וטענה זו יש לה על מה שתסמוך – שיש בהשקפה כזו כדי לקפח את ערכה העצמי של תקופה גדולה כמותה של תקופת ימי-הביניים. מצווים אנו, למשל, להודות מכאן באינ-דיבידואליזם, שגופי סימניו כבר ניכרו בהם בימי-הביניים, ומכאן – באמונה בסמכות המקודשת, הרווחת עוד ומהלכת בתקופת הריניסאנס: אם בסמכות של העולם העתיק על צורותיו וכלליו שנתלבשה בלבוש ההומאניזם, ואם בסמכות של הכנסייה על לבושה ודמותה החדשה.

ב) מכאן שמרובים ניגודיה וקרעיה של תנועת הריניסאנס, מרובים יותר ממה שרגילים הבריות לשער. אמנם אין ספק בדבר, שהאידיבידואליזם, המצוייר בידי בורקהארט בצבעים מבהיקים כל כך, הוא אחד מגופי סימניה הבולטים ביותר, אבל כנגדו עומדים כוחות אחרים, שחיוניותם אינה פחותה מחיוניותו של זה. והרי מושג האינדיבידואליזם גופו עלול להטעות: שכן כוחה ורבגוניותה של ההתפתחות האישית בריניסאנס, יותר ממה שהיו בחינת מגמה מודעת היו בחינת מציאות של ממש. אישיה החשובים ביותר של התקופה – זה היה מבוקשם וזו היתה מטרתם: למצוא את האמת המוחלטת, השרירה והקיימת, להגיע אל היופי המוחלט, השריר והקיים, ולהשיג את הערכים המוחלטים. הנעלים מעל כל ההבדלים שבין

בני אדם. ההיסטוריון ההולנדי הוֹיְזִיִּנְגָה אומר על כמה מאישי הריניסאנס ודְּבָרִיהָ המובהקים: "הם שואפים לשיטות כאמנות ובדעת התחומות פה יפה, המנוסחות גמר־ניסוח, שאינן משתמעות לשני פנים, ואין חותם אישי טבוע בהן". היו הבריות מחפשים את המוחלט ואת הקובע ומכריע בתורותיו ובמפעליו הגדולים של העולם העתיק, אבל היו מבקשים אחריו גם בנצרות הקדומה.

ג) ושוב נובע מכאן, שאין לראות את עיקרה של הריניסאנס, את אס־תכונתה ב"פְּגָנוֹת הַיִּפּה", בכפירה הגמורה או באי־הריליגיוזיות: מוצאים אנו כנגדן תכונות ומגמות אחרות, שלא באו בחינת תגובה וסס־שכנגד בלבד לתופעות הללו, אלא היו בעלות רצייה עמוקה וחזקה משל עצמן, והללו נתקפחו בתיאורו של בורקהארט. ואמנם בורקהארט עצמו הכיר והודה בכך. כשלושים שנה לאחר צאת חיבורו "תרבות הריניסאנס" כותב בורקהארט לאמור: "בקרבת התחייה האמנותית והספרותית של איטליה עשה את שליחותו הזרם החזק והגדול, זה של יראת הכבוד בפני הדת, של אידור והידור הקדוש, ויגאה ויסאן הזרם האחר כמה שיגאה ולהיכן שיגאה. זוכרני עדיין יפה יפה, איזה רושם עשתה עלי לשעבר תופעה זו בחקירותי, ואני מצטער על שלא נדרשתי אל העניין ביתר שקידה". המדע של ימינו, ובייחוד הבלשן בורדאך הורו, שהשאיפה ל"ריניסאנס", בחינת התחדשותו של כל האדם, מעורה היתה מימי־הביניים ברעיון דתי, ששפע מן הברית החדשה, ומקורו הראשון—נביאי ישראל.

אם המחשבה ההיסטורית שלאחר בורקהארט הכניסה כמה תיקונים בספרו, הרי דברים אחרים נמצאים מיתקנים והולכים על־ידי עצמו—אלא שדברים אלה אינם כתובים בספרו; ברם קוראים מודירניים עמדו והכניסו בו מהרהורי לבם שלהם, ולא קוראים גרועים ושטחיים בלבד אלא גם קוראים חשובים, כגון פילוסוף זה שמצא אצל בורקהארט (וממנו למד הרבה) אח שרָצָה למצוא: את הערצת "האדם העליון", העומד למעלה מדעת טוב ורע. בורקהארט לא העריצו. הוא התפלא לגדולה, אבל הרגיש עצמו אפילו לגבי אישיות כאישיותו של תִּימִיסְטוֹקְלִיס "מיטלטל והולך לכאן ולכאן בין הערצה ופלצות, סילוד וסלידה". "רצון השליטה" לשם עצמה של השליטה, שניצְּשָה ראה בו את הנעלה שברגשות, נראה על בורקהארט כְּרֵעַ לפי כל עצמו. האנוכיות שלא נתערערה של "האדם הגיבורי" אינם בעיניו בשום פנים אידיאל של האנושות. באחת מהרצאותיו הוא שם בפי פסלי יוון המהרהרים על עצמם ועל גורלם את הדברים הבאים: "לא חיינו אלא לעצמנו בלבד, וגרמנו יסורים לכל זולתנו, ולכן נגזרה עלינו הכלִיָּה".